

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

**Mniejszości narodowe i etniczne na Słowacji
– aspekty prawne. Zarys zagadnienia**

dr Konrad Walczuk

Prawo podstawowe
Warszawa 2020

Autor:

Konrad Walczuk - dr nauk prawnych, adiunkt w Instytucie Prawa Akademii Sztuki Wojennej

Spis treści

1. Zagadnienia wstępne	5
2. Pojęcie mniejszości narodowej i etnicznej	6
3. Międzynarodowe podstawy prawne	7
3.1. Międzynarodowe akty prawne o charakterze powszechnym	7
3.2. Międzynarodowe akty prawne o charakterze regionalnym	8
4. Krajowe akty prawne	9
4.1. Konstytucja Republiki Słowackiej	9
4.2. Ustawy	11
4.3. Akty wykonawcze	13
5. Uprawnienia językowe	18
Załącznik. Wzór informacji o możliwości używania języka mniejszości	22
Bibliografia	24

1. Zagadnienia wstępne

Słowacja jest państwem o znacznie mniejszej jednorodności etnicznej (zob. tabela 1), niż jest to w przypadku Polski¹. Wynika to nie tylko z faktu funkcjonowania w ramach Austro-Węgier, czy też zwłaszcza w federacji czesko-słowackiej (czecho-słowackiej)². Jest też państwem dużo mniejszym i posiadającym dużo mniej obywateli (czy też szerzej rzecz ujmując – mieszkańców). Z tych też powodów stosunki etniczne odgrywają w słowackiej polityce, a przez to również w prawie, o wiele większą rolę niż ma to miejsce w polskich realiach. Mocniej wpływają na budowanie współczesnej słowackiej tożsamości narodowej, a przez to także na działalność na arenie międzynarodowej³.

Tabela 1. Obywatele Słowacji według narodowości

Narodowość	Obywatele wg spisu powszechnego			
	z 26 maja 2001 r.		z 21 maja 2011 r.	
	w osobach	w %	w osobach	w %
słowacka	4 614 854	85,79	4 352 775	80,65
węgierska	520 528	9,68	458 467	8,49
romska	89 920	1,67	105 738	1,96
czeska, morawska i śląska	44 620	0,83	33 653	0,62
rusińska	24 201	0,45	33 482	0,62
ukraińska	10 814	0,20	7 430	0,14
niemiecka	5 405	0,10	4 690	0,09
polska	2 602	0,05	3 084	0,06
pozostałe	12 009	0,22	15 224	0,28
brak wskazania	54 502	1,01	382 493	7,09
ogółem	5 379 455	100,00	5 397 036	100,00

Źródło: Opracowane na podstawie: Štatistický úrad Slovenskej republiky, Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001. Základné údaje (dostępne na stronie Urzędu Statystycznego Republiki Słowackiej <https://>

¹ Zob. np. J. Majo, *Štruktúra obyvateľstva podľa národnosti*, [w:] B. Šprocha, J. Majo, *Storočie populačného vývoja Slovenska II.: populačné štruktúry*, Bratislava 2016, s. 50–64.

² Zob. K. Walczuk, *Wspólnotowa wolność religijna w Republice Słowackiej. Aspekty instytucjonalno-prawne*, Kraków 2019, s. 25–27. Warto tu też wspomnieć o Pierwszej Republice Słowackiej, funkcjonującej w okresie, na który przypadły wydarzenia związane z żydowskim i romskim holokaustem oraz eksterminacją innych mniejszości etnicznych. Zob. K. Walczuk, *Wspólnotowa...*, s. 56–59.

³ Zob. P. Bajda, R. Zenderowski, *Polityka etniczna Słowacji*, Warszawa 2016, s. 10.

slovak.statistics.sk oraz na <http://datacube.statistics.sk/>; dostęp: dnia 5 czerwca 2020 r.); Štatistický úrad Slovenskej republiky, Základné údaje zo sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011. Obyvateľstvo podľa národnosti, Bratislava 2013.

Według wyników ostatniego słowackiego spisu powszechnego, który miał miejsce w 2011 r., 12,26% obywateli Słowacji stanowiły osoby uznające się za przedstawicieli mniejszości narodowych. Spośród nich aż 69,28% stanowili przedstawiciele mniejszości węgierskiej. Drugą pod względem liczebności mniejszością narodową w Republice Słowackiej jest mniejszość romska, która stanowiła 1,96% ogółu ludności. Przy czym należy podkreślić, że eksperci zgodnie twierdzą, iż liczebność tej mniejszości jest znacznie niedoszacowana. Uznaje się, że na Słowacji mieszka obecnie około 400 000 Romów⁴. Podczas spisów powszechnych obserwowano ogólnosłowacką praktykę określania się Romów jako np. przedstawicieli mniejszości węgierskiej, uznawanej za „bardziej prestiżową”.

Podstawnym aktem prawnym regulującym prawa mniejszości narodowych w Republice Słowackiej jest konstytucja Republiki Słowackiej⁵. Najważniejszymi umowami międzynarodowymi w dziedzinie ochrony praw mniejszości narodowych, którymi Republika Słowacka jest związana i które mają pierwszeństwo przed ustawami, są Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych⁶ oraz Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych⁷. Niemniej jednak akty te nie wyczerpują źródeł prawa obowiązujących w zakresie omawianej materii. Należą do nich także ustawy i rozporządzenia.

2. Pojęcie mniejszości narodowej i etnicznej

Słowackie prawo nie zawiera definicji legalnej mniejszości narodowej. Analiza przepisów prawnych i doktryny prawa oraz innych dziedzin nauki związanych z badaniem zagadnień dotyczących mniejszości narodowych uprawnia do stwierdzenia, że co do zasady są one rozumiane zgodnie z ogólnymi, obowiązującymi w prawie międzynarodowym definicjami i *de facto* odpowiadają temu, co w prawie polskim określane jest mianem mniejszości narodowej i etnicznej.

⁴ Zob. np. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/population-demographic-situation-languages-and-religions-72_sk (dostęp: dnia 5 czerwca 2020 r.).

⁵ Ústava Slovenskej republiky (ústavný zákon č. 460/1992 Zb., z późn. zm.). Co charakterystyczne dla tej konstytucji, jest ona stosunkowo często zmienianym aktem prawnym najwyższej rangi. Przez niespełna 30 lat obowiązywania była już zmieniana przeszło dwudziestokrotnie i nie wszystkie zmiany ograniczały się do drobnych poprawek.

⁶ Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych, sporządzona w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r. (Dz.U. z 2002 r. Nr 22, poz. 209); Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín (160/1998 Z. z.).

⁷ Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych, sporządzona w Strasburgu dnia 5 listopada 1992 r. (Dz.U. z 2009 r. Nr 137, poz. 1121); Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov (588/2001 Z. z.); dalej też jako „Europejska Karta Języków”.

Należy przy tym zwrócić uwagę, że np. konstytucja Republiki Słowackiej posługuje się w tytule podrozdziału 4 rozdziału dotyczącego podstawowych praw i wolności (rozdział II), czy w art. 12 ust. 2 terminami narodowości lub grupy etnicznej (*národnosti alebo etnickej skupine*).

3. Międzynarodowe podstawy prawne

3.1. Międzynarodowe akty prawne o charakterze powszechnym

Republika Słowacka jest stroną wielu ogólnościwiatowych międzynarodowych aktów prawnych, o różnym charakterze prawnym (zob. tabela 2).

Tabela 2. Wykaz dotyczących praw człowieka międzynarodowych aktów prawnych o charakterze powszechnym obowiązujących na Słowacji

Tytuł aktu prawnego	Rok ratyfikacji przez Słowację (Czechosłowację)
Powszechna Deklaracja Praw Człowieka ONZ (1948) Všeobecná deklarácia ľudských práv OSN	Czechosłowacja formalnie wstrzymała się podczas głosowania za przyjęciem deklaracji, jednak uznaje jej postanowienia ⁸
Konwencja w sprawie zapobiegania i zarania zbrodni ludobójstwa (Paryż, 1948) Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia	1955
Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej (Nowy Jork, 1965) Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie	1974
Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości (Nowy Jork, 1968) Dohovor o nepremlčateľnosti vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti	1974
Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (Nowy Jork, 1966) Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach	1976
Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (Nowy Jork, 1966) Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach	1976
Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu i karaniu zbrodni apartheidu (Nowy Jork, 1973) Medzinárodný dohovor o potlačení a trestaní zločinu apartheidu	1976
Konwencja przeciwko torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu (Nowy Jork, 1984) Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu	1988
Konwencja Praw Dziecka ONZ (1989) Dohovor o právach dieťaťa OSN	1991
Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (Nowy Jork, 1966) Opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach	1991

⁸ Zob. wykaz na stronie Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Europejskich Republiki Słowackiej <https://www.mzv.sk/zahranicna-politika/ludske-prava-dolezite-dokumenty-a-ludskopravne-organy> (dostęp: dnia 29 czerwca 2020 r.).

Deklaracja ZO ONZ w sprawie osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych Deklarácia OSN o právach osôb patriaciach k národnostným alebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám	1992
Drugi Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (Nowy Jork, 1966) II. Opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach	1999

Źródło: Opracowane przede wszystkim na podstawie: <https://www.mzv.sk/zahranicna-politika/ludske-prava-dolezite-dokumenty-a-ludskopravne-organy> (dostęp: dnia 29 czerwca 2020 r.) i odnośników tam zawartych.

3.2. Międzynarodowe akty prawne o charakterze regionalnym

Republika Słowacka jest także stroną wielu odnoszących się do mniejszości narodowych aktów prawnych o charakterze europejskim (zob. tabela 3).

Tabela 3. Wykaz aktów prawnych o charakterze regionalnym dotyczących praw człowieka, których stroną jest Republika Słowacka

Tytuł aktu prawnego	Rok ratyfikacji przez Słowację
Dokument Kopenhaski w sprawie ludzkiego wymiaru KBWE (1990) Dokument kodanského zasadania konferencie o ľudskej dimenzii KBSE	
europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Rzym, 1950) Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd	1994
Protokół nr 1 do Europejskiej konwencji o zapobieganiu torturom i niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (Strasburg, 1993) Protokol č. 1 k Európskemu dohovoru o zabránení mučeniu a neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu	1994
Protokół nr 2 do Europejskiej konwencji o zapobieganiu torturom i niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (Strasburg, 1993) Protokol č. 2 k Európskemu dohovoru o zabránení mučeniu a neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu	1994
Instrument Inicjatywy Środkowoeuropejskiej Ochrony Praw Mniejszości Narodowych (Turyn, 1994) Inštrument SEI na ochranu práv národnostných menšín	
Europejska konwencja o zapobieganiu torturom i niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (Strasburg, 1987) Európsky dohovor o zabránení mučeniu a neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu	1995
Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych (Strasburg, 1995) Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín	1998 ⁹
Europejska Karta Socjalna (Turyn, 1961) Európska sociálna charta	1998

⁹ Rada Narodowa Republiki Słowackiej zatwierdziła Konwencję uchwałą nr 128 z dnia 21 czerwca 1995 r., następnie została ratyfikowana przez Prezydenta Republiki Słowackiej w dniu 14 lipca 1995 r. i weszła w życie z dniem 1 lutego 1998 r.

Protokół dodatkowy do Europejskiej karty socjalnej (Strasburg, 1988) Dodatkový protokol k Európskej sociálnej charte	1998
Protokół uzupełniający do Europejskiej karty socjalnej (Turyn, 1991) Protokol doplnujúci Európsku sociálnu chartu	1998
Europejska konwencja o obywatelstwie (Strasburg, 1997) Európsky dohovor o občianstve	1998
Protokół nr 11 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Strasburg, 1994) Protokol č. 11 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd	1999
Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych (1992) Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov	2001 ¹⁰

Źródło: Opracowane przede wszystkim na podstawie: <https://www.mzv.sk/zahranicna-politika/ludske-prava-dolezite-dokumenty-a-ludskopravne-organy> (dostęp: dnia 29 czerwca 2020 r.) i odnośników tam zawartych; P. Bajda, R. Zenderowski, *Polityka etniczna Słowacji*, Warszawa 2016.

4. Krajowe akty prawne

4.1. Konstytucja Republiki Słowackiej

Jak zostało wskazane wcześniej, podstawowym słowackim aktem prawnym regulującym kwestie związane z mniejszościami narodowym i etnicznymi jest konstytucja Republiki Słowackiej. Zgodnie z jej art. 12 wszyscy ludzie są wolni i równi w godności i w prawach, a podstawowe prawa i wolności nie mogą być odbierane, są niezbywane, nie ulegają przedawnieniu i uchyleniu (ust. 1). Przedstawiciele doktryny prawa konstytucyjnego zwracają uwagę na fakt, że o ile pierwsze zdanie art. 12 ust. 1 konstytucji Republiki Słowackiej wyraźnie odnosi się do ludzi, o tyle w przypadku stwierdzenia zawartego w zdaniu drugim należy przyjąć, że dotyczy nie tylko osób fizycznych, ale też osób prawnych¹¹. Takie podejście do zagadnienia prezentuje także słowacki Sąd Konstytucyjny¹². Oznacza to, że strona podmiotowa wolności i praw konstytucyjnych może obejmować nie tylko konkretnego człowieka bądź też grupę ludzi – np. ogólnie rozumianą mniejszość narodową lub grupę etniczną, ale też organizacje mniejszościowe – oczywiście w odniesieniu do wolności i praw, które ze swojej natury mogą dotyczyć podmiotów innych niż człowiek¹³. Ponadto zgodnie z art. 12

¹⁰ Europejska Karta Języków została podpisana w imieniu Republiki Słowackiej w Strasburgu w dniu 20 lutego 2001 r., zatwierdzona przez Radę Narodową Republiki Słowackiej uchwałą nr 1497 z dnia 19 czerwca 2001 r. i ratyfikowana przez Prezydenta Republiki Słowackiej w dniu 20 lipca 2001 r. Dokument ratyfikacyjny został złożony i zarejestrowany u depozytariusza, Sekretarza Generalnego Rady Europy, w dniu 5 września 2001 r. Karta weszła w życie dla Republiki Słowackiej z dniem 1 stycznia 2002 r.

¹¹ Tak dobitnie stwierdza J. Drgonec, *Ústava Slovenskej republiky. Komentár*, Šamorín 2012, s. 274. Zob. też K. Walczuk, *Wspólnotowa...*, s. 94; H. Barancová, *Právo na slobodu myslenia svedomia a náboženskú slobodu*, [w:] M. Moravčíková, V. Križan (red.), *Právna ochrana slobody svedomia*, Trnava 2013, s. 22.

¹² Choć może niekoniecznie tak samo wyraźnie i dobitnie, jak czyni to przywołany w poprzednim przyp. J. Drgonec, jednak bezsprzecznie. Zob. orzeczenia Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej: z dnia 20 grudnia 1995 r. (PL. ÚS 33/95) oraz z dnia 31 października 1996 r. (I ÚS 34/96).

¹³ Zob. K. Walczuk, *Wspólnotowa...*, s. 94–95.

ust. 2 konstytucji Republiki Słowackiej podstawowe prawa i wolności są gwarantowane na terytorium Republiki Słowackiej każdemu, m.in. bez względu na rasę, kolor skóry, język, wiarę i religię, przekonania polityczne bądź inne, pochodzenie narodowe (*národný pôvod*), przynależność do narodowości lub grupy etnicznej (*príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine*). Takie wyszczególnienie, w stosunkowo krótkim przepisie, odwołań do narodowości, może świadczyć o szczególnej wadze przypisywanej jej na Słowacji. Nikogo nie można z tych powodów krzywdzić, stawiać w sytuacji uprzywilejowanej albo dyskryminować (art. 12 ust. 2 *in fine* konstytucji Republiki Słowackiej). Dodatkowo słowacki ustrojodawca w odrębnym ustępie generalnej regulacji (art. 12 ust. 3 konstytucji Republiki Słowackiej) wyraźnie zagwarantował każdemu prawo do swobodnego decydowania o swojej narodowości, zakazując przy tym wywierania wpływu na tę decyzję i wszelkich form nacisku zmierzających do wynarodowienia. Nikt nie może ponieść uszczerbku w swoich prawach ze względu na to, że korzysta ze swoich podstawowych praw i wolności (art. 12 ust. 4 konstytucji Republiki Słowackiej).

Ponadto konstytucja Republiki Słowackiej zawiera odrębny podrozdział (*oddel*) zatytułowany „Prawa mniejszości narodowych i grup etnicznych” (*Práva národnostných menšín a etnických skupín*). Mimo że składa się on jedynie z dwóch artykułów, sam fakt redakcyjnego wyodrębnienia w ustawie zasadniczej tytułowego zagadnienia świadczy o wadze, którą przypisują mu słowaccy prawodawcy.

W art. 33 konstytucji Republiki Słowackiej stwierdzono, że przynależność do jakiegokolwiek mniejszości narodowej lub grupy etnicznej nie może przynosić nikomu szkody. Natomiast zgodnie z art. 34 konstytucji Republiki Słowackiej obywatelom tworzącym w Republice Słowackiej mniejszości narodowe lub grupy etniczne (*Občanom tvoriacim v Slovenskej republike národnostné menšiny alebo etnické skupiny*) gwarantuje się wszechstronny rozwój, zwłaszcza prawo wspólnego z innymi członkami mniejszości albo grupy rozwijania własnej kultury, prawo rozpowszechniania i otrzymywania informacji w ojczystym języku (*v ich materinskom jazyku*), stowarzyszania się w organizacjach narodowościowych (*združovať sa v národnostných združeniach*), zakładania i utrzymywania instytucji oświatowych i kulturalnych (*zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie*). Szczegóły ma określać ustawa (ust. 1). Ponadto obywatelom należącym do mniejszości narodowych lub grup etnicznych zagwarantowano na warunkach określonych w ustawie, oprócz prawa do poznania języka państwowego (*práva na osvojenie si štátneho jazyka*), także: prawo do edukacji w ich języku, prawo używania tego języka w kontaktach urzędowych oraz prawo uczestnictwa w rozwiązywaniu spraw dotyczących mniejszości narodowych i grup etnicznych (ust. 2). Poza tym wyraźnie stwierdzono, że realizacja praw obywateli należących do mniejszości narodowych i grup etnicznych gwarantowanych w konstytucji Republiki Słowackiej nie może prowadzić do zagrożenia suwerenności i jedności terytorialnej Republiki Słowackiej oraz dyskryminacji pozostałych obywateli (ust. 3).

Zgodnie z art. 13 ust. 1 konstytucji Republiki Słowackiej obowiązki można nakładać: ustawą albo na podstawie ustawy, w jej ramach z zachowaniem podstawowych praw i wolności (*pri zachovaní základných práv a slobôd*); umową międzynarodową, wymagającą tzw. dużej ratyfikacji¹⁴, która bezpośrednio ustanawia prawa i obowiązki osób fizycznych albo osób prawnych, albo rozporządzeniem rządu (*nariadením vlády*), zgodnie z art. 120 ust. 2 konstytucji Republiki Słowackiej¹⁵. Natomiast w art. 13 ust. 2 Konstytucji Republiki Słowackiej stwierdzono, że ograniczenia podstawowych praw i wolności mogą być wprowadzane jedynie w drodze ustawy, na zasadach określonych w Konstytucji Republiki Słowackiej, a w ust. 3 doprecyzowano, że ustawowe ograniczenie konstytucyjnych praw i wolności musi odnosić się jednakowo do wszystkich przypadków spełniających określone warunki. Przy czym ograniczając podstawowe prawa i wolności, należy chronić ich istotę i sens, a ograniczenia muszą zmierzać tylko w określonym celu (*takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ*, ust. 4).

4.2. Ustawy

Szczególne miejsce w słowackim systemie prawnym w zakresie dotyczącym omawianej tematyki zajmuje **ustawa z dnia 10 lipca 1999 r. o używaniu języków mniejszości narodowych**¹⁶. W preambule do tej ustawy stwierdzono, że Rada Narodowa Republiki Słowackiej przyjęła zawarte w niej regulacje na podstawie Konstytucji Republiki Słowackiej i umów międzynarodowych, którymi Republika Słowacka jest związana, szanując ochronę i rozwój podstawowych praw i wolności obywateli Republiki Słowackiej, będących osobami należącymi do mniejszości narodowej (*ktorí sú osobami patriacimi k národnostnej menšine*), uwzględniając

¹⁴ Art. 7 ust. 4 Konstytucji Republiki Słowackiej: Dla ważności umów międzynarodowych dotyczących praw człowieka i podstawowych wolności, międzynarodowych umów politycznych, umów międzynarodowych o znaczeniu wojskowym, umów międzynarodowych, z których wynika członkostwo Republiki Słowackiej w międzynarodowych organizacjach, międzynarodowych umów gospodarczych o powszechnym znaczeniu, międzynarodowych umów, dla wykonania których potrzebna jest ustawa, i międzynarodowych umów, które bezpośrednio ustanawiają prawa lub obowiązki osób fizycznych albo osób prawnych, wymagana jest przed ratyfikacją zgoda Rady Narodowej Republiki Słowackiej.

¹⁵ Jeżeli tak ustanowi ustawa, rząd jest uprawniony do wydawania rozporządzeń także w celu wykonania Umowy europejskiej o stowarzyszeniu zawartej między Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi z jednej strony a Republiką Słowacką z drugiej strony (zob. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o podpísaní Európskej dohody o pridružení, č. 158/1997 Z.z., zawierające tekst umowy: Európska dohoda o pridružení uzatvorená medzi európskymi spoločenstvami a ich členskými štátmi na strane jednej a Slovenskou republikou na strane druhej) i w celu wykonania umów międzynarodowych zgodnie z art. 7 ust. 2 konstytucji Republiki Słowackiej, stanowiącym, że Republika Słowacka może w drodze umowy międzynarodowej, która została ratyfikowana i ogłoszona w sposób określony w ustawie albo na podstawie takiej umowy, przenieść wykonywanie części swoich praw na Wspólnoty Europejskie i na Unię Europejską. Prawnie wiążące akty Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej mają pierwszeństwo przed ustawami Republiki Słowackiej. Transpozycja (*prevzatie*) prawnie wiążących aktów wymagających implementacji dokonuje się w drodze ustawy lub rozporządzenia rządu, zgodnie z art. 120 ust. 2 Konstytucji Republiki Słowackiej.

¹⁶ Zákon z 10. júla 1999 o používaní jazykov národnostných menšín (č. 184/1999 Z. z.).

obowiązujące dotychczas przepisy prawne dotyczące używania języków mniejszości narodowych, uznając i doceniając znaczenie języków ojczystych obywateli Republiki Słowackiej, którzy należą do mniejszości narodowej, jako przejaw bogactwa kulturowego państwa, mając na względzie utworzenie demokratycznego, tolerancyjnego i dostatniego społeczeństwa w kontekście integrującego się społeczeństwa europejskiego (*Európskeho spoločenstva*), mając na względzie, że język słowacki jest językiem państwowym Republiki Słowackiej i że pożądane jest określenie użycia języków (*je želatelné ustanoviť používanie jazykov*) obywateli Republiki Słowackiej będących osobami należącymi do mniejszości narodowej.

Z ustawą tą ściśle związana jest **ustawa z dnia 15 listopada 1995 r. o języku państwowym Republiki Słowackiej**¹⁷, w której preambule – uzasadniając przyjęcie jej regulacji – stwierdzono, że Rada Narodowa Republiki Słowackiej, opierając się na fakcie, że język słowacki jest najważniejszą cechą narodu słowackiego (*slovenský jazyk je najdôležitejším znakom osobitosti slovenského národa*), najcenniejszą wartością jego dziedzictwa kulturowego oraz wyrazem suwerenności Republiki Słowackiej oraz powszechnym sposobem komunikowania się jej obywateli, zabezpieczającym ich wolność i równość w godności i prawach (zgodnie z omówionym wcześniej art. 12 ust. 1 Konstytucji Republiki Słowackiej) na terytorium Republiki Słowackiej.

Kolejną, szczególnie ważną ustawą dotyczącą m.in. kwestii związanych z mniejszościami narodowymi jest **ustawa z dnia 20 maja 2004 r. w sprawie równego traktowania w niektórych obszarach i ochrony przed dyskryminacją oraz o zmianie niektórych ustaw (ustawa antydyskryminacyjna)**¹⁸. Ustawa ta reguluje stosowanie zasady równego traktowania i zapewnia środki ochrony prawnej w przypadku naruszenia tej zasady (§ 1). W myśl § 2 ust. 1 tej ustawy przestrzeganie zasady równego traktowania polega na zakazie dyskryminacji m.in. ze względu na rasę, narodowość lub grupę etniczną, kolor skóry, język, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub inny status. Przy czym słowacki ustawodawca stanął na stanowisku, że przestrzegając zasady równego traktowania, należy również wziąć pod uwagę zasady moralne zmierzające do ochrony przed dyskryminacją (§ 2 ust. 2) oraz że przestrzeganie zasady równego traktowania polega również na podejmowaniu środków mających na celu ochronę przed dyskryminacją (§ 2 ust. 3).

Dyskryminacja może przybierać formę dyskryminacji bezpośredniej, dyskryminacji pośredniej, molestowania, molestowania seksualnego i nieuzasadnionej kary. Za dyskryminację uznaje się także zamiar dyskryminacji i podżeganie do dyskryminacji.

¹⁷ Zákon Národnej Rady Slovenskej Republiky z 15. novembra 1995 o štátnom jazyku Slovenskej republiky (č. 270/1995 Z. z.).

¹⁸ Zákon z 20. mája 2004 o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) (č. 365/2004).

4.3. Akty wykonawcze

Do najważniejszych słowackich aktów wykonawczych regulujących zagadnienia związane z mniejszościami należy wydane na podstawie § 2 ust. 2 ustawy o używaniu języków mniejszości narodowych **rozporządzenie Rządu Republiki Słowackiej z dnia 19 grudnia 2011 r. zmieniające rozporządzenie Rządu Republiki Słowackiej nr 221/1999 Z. z., określające listę gmin, w których obywatele Republiki Słowackiej należący do mniejszości narodowej stanowią co najmniej 20% populacji**¹⁹.

Z liczebnością mniejszości narodowych w danej gminie związane są jej uprawnienia dotyczące m.in. możliwości używania języka mniejszości w oficjalnej komunikacji i edukacji. W kontekście tego rozporządzenia można zauważyć, że samorząd terytorialny na Słowacji analogicznie do tego, jak ma to miejsce w Polsce, jest oddzielony od terenowej administracji rządowej. Jasno to wynika z regulacji konstytucji Republiki Słowackiej, gdzie podstawowe zagadnienia związane z samorządem terytorialnym (územná samospráva) zostały uregulowane w wyszczególnionej części czwartej, natomiast terenowe organy administracji rządowej należą do władzy wykonawczej, której dotyczą przede wszystkim regulacje z części szóstej konstytucji Republiki Słowackiej.

Zgodnie z art. 64 konstytucji Republiki Słowackiej struktura samorządu terytorialnego na Słowacji jest dwustopniowa. Podstawową jednostką podziału terytorialnego stanowi gmina (*obec*), bądź miasto na prawach gminy²⁰. Gmina będąc częścią państwa, nie jest jednak elementem administracji państwowej, ale może pełnić funkcje przypisane tej administracji²¹. Natomiast drugim stopniem jest wyższa (bądź też większa²²) jednostka terytorialna (*vyšší územný celok*), czyli województwo samorządowe (*samosprávny kraj*)²³. Ma to swoje bezsprzeczne znaczenie także w kontekście regulacji prawnych i realizacji gwarancji przyznawanych mniejszościom narodowym.

¹⁹ Nariadenie vlády Slovenskej republiky z 19. decembra 2011, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 221/1999 Z. z., ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľstva (č. 534/2011 Z. z.).

²⁰ Więcej zob. K. Walczuk, *Samorząd terytorialny w Republice Słowackiej*, [w:] M. Czuryk, M. Karpiuk, J. Kostrubiec, *Samorząd terytorialny w państwach Unii Europejskiej*, Warszawa 2015, s. 346–347.

²¹ L. Cibulka, *Samospráva*, [w:] M. Posluch, L. Cibulka, *Štátne právo Slovenskej republiky*, Šamorín 2003, s. 125–126.

²² Zob. L. Orosz, K. Walczuk, *Sądowa kontrola wyborów w Republice Słowackiej i jej legislacyjne perspektywy*, „Studia Wyborcze” 2013, t. XVI, s. 87.

²³ Zob. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky zo 4. júla 2001 o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch), 302/2001 Z. z., z późn. zm. Odnośnie do relacji między województwem (słow. krajom) a wyższą jednostką terytorialną (województwem samorządowym) zob. też § 2 ust. 2 Zákon Národnej rady Slovenskej republiky z 3. júla 1996 o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky, č. 221/1996 Z. z., z późn. zm. Zgodnie z przywołaną ustawą jednostkami administracyjnymi na Słowacji są województwa/regiony (słow. kraj), których jest obecnie 8, oraz okręgi/dzielnice, które można określić mianem powiatów (słow. okres), których jest obecnie 79. Województwa dzielą się na okręgi. Jako jednostki administracyjne traktowane są również gminy, jeśli wykonują zadania zlecone przez administrację państwową. Obszar województwa pokrywa się z obszarem wyższej jednostki terytorialnej. Zob. też K. Walczuk, *Samorząd...*, s. 347.

Zarówno gminy, jak i województwa samorządowe są samodzielnymi samorządowymi i administracyjnymi jednostkami, skupiającymi osoby posiadające na ich terenie miejsce trwałego pobytu (art. 64a konstytucji Republiki Słowackiej). Tworzą jednostki typu korporacyjnego z odniesieniem do elementu terytorialnego²⁴.

Jak widać, mimo pewnych zbieżności, jednak na Słowacji przyjęto inne niż w Polsce rozwiązanie odnośnie do określenia organizacji samorządu terytorialnego. O ile polska Konstytucja²⁵ pozostawia ustawodawcy zwykłą możliwość określenia innych niż gmina jednostek samorządu regionalnego albo lokalnego i regionalnego, o tyle konstytucja Republiki Słowackiej w sposób enumeratywny wymienia jednostki (poziomy) podziału samorządu terytorialnego. Co warto podkreślić, na Słowacji powiaty (*okres*) nie są częścią samorządu terytorialnego, a urzędy powiatowe (*okresný úrad*) należą do terenowej administracji rządowej. Różnice te mogą okazywać się szczególnie doniosłe w przypadku porównywania polskich i słowackich regulacji dotyczących mniejszości narodowych.

Ogólnie rzecz ujmując, słowacki samorząd terytorialny można podzielić na: samorząd lokalny (*miestna územná samospráva*) – gminy i miasta oraz samorząd regionalny (*regionálna územná samospráva*) – województwa samorządowe.

Na Słowacji zarówno gminy, jak i województwa samorządowe są samodzielnymi samorządowymi i administracyjnymi jednostkami, skupiającymi osoby posiadające na ich terenie miejsce trwałego pobytu²⁶. Jednostki te posiadają osobowość prawną i w związku z tym mogą występować na równi z innymi osobami prawnymi. Ponadto w relacjach prawnych mogą zgodnie z regulacjami ustawowymi samodzielnie dysponować swoim majątkiem i środkami finansowymi, które pochodzą przede wszystkim z ich własnej działalności i dotacji państwowych (tak jak o tym stanowi art. 65 konstytucji Republiki Słowackiej)²⁷. Samodzielność samorządu terytorialnego jest szczególnie chroniona, gdyż obowiązki i ograniczenia mogą być na jego podmioty nakładane jedynie na podstawie regulacji ustawowych lub zawartych w umowach międzynarodowych²⁸.

Do realizacji władzy samorządowej dochodzi za pomocą: zgromadzeń obywateli, odpowiednio gminy lub województwa samorządowego; referendum (odpowiednio lokalnego i wojewódzkiego); organów samorządowych, które w sprawach związanych z samorządem i wynikających z ustaw mogą wydawać akty prawa powszechnie obowiązującego (*všeobecne záväzné nariadenia*).

²⁴ Zob. J. Filip, J. Svatoň, J. Zimek, *Základy státovědy*, Brno 2000, s. 335–336.

²⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

²⁶ W art. 64a konstytucji Republiki Słowackiej użyto określenia *trvalý pobyt*, które w przekładach na język polski określane jest niekiedy jako stałe zamieszkiwanie – zob. <http://libr.sejm.gov.pl/teko1/txt/konst/slowacja.html> (dostęp: dnia 25 czerwca 2020 r.).

²⁷ Zob. też K. Walczuk, *Samorząd...*, s. 348.

²⁸ Ale jedynie tych, którym na mocy wspomnianego art. 7 ust. 5 Konstytucji Republiki Słowackiej przyznano pierwszeństwo przed ustawami.

Do organów gminy zalicza się: radę gminy (*obecné zastupiteľstvo*) i odpowiednio radę miasta (*mestské zastupiteľstvo*) – w przypadku Bratysławy i Koszyc radę lokalną (*miestne zastupiteľstvo*)²⁹, będącą organem kolegialnym, w którego skład wchodzi radni gminni i odpowiednio radni miejscy, oraz starostę gminy lub odpowiednio w przypadku Bratysławy³⁰ i Koszyc³¹ dzielnicy miasta (*mestská časť*), albo też prezydenta (*primátor*) miasta, będącego organem wykonawczym gminy i reprezentującego gminę na zewnątrz.

Zarówno radni gminni, jak i starostowie wybierani są na czteroletnie kadencje, przez mieszkańców danej gminy (osoby posiadające trwały pobyt na terenie gminy)³². Wybory są powszechne, równe i bezpośrednie oraz odbywają się w głosowaniu tajnym.

Organami województwa samorządowego są: rada województwa samorządowego (*zastupiteľstvo vyššieho územného celku*) oraz przewodniczący wyższej jednostki terytorialnej (przewodniczący województwa samorządowego – *predseda vyššieho územného celku*).

Zgodnie z art. 69 ust. 5 konstytucji Republiki Słowackiej radę województwa samorządowego tworzą radni wojewódzcy (*poslanci zastupiteľstva vyššieho územného celku*). Radnych wybierają obywatele stale zamieszkujący na terenie wyższej jednostki terytorialnej, na czteroletnią kadencję. Wybory posłów przeprowadza się na podstawie powszechnego, równego i bezpośredniego prawa wyborczego w tajnym głosowaniu.

Natomiast organem wykonawczym województwa samorządowego jest jego przewodniczący. Jest on wybierany na podstawie powszechnego, równego i bezpośredniego prawa wyborczego w głosowaniu tajnym, tak jak ma to miejsce w przypadku przedstawicieli gminy

²⁹ Zob. np. § 3 Zákon Slovenskej národnej rady z 28. augusta 1990 o voľbách do orgánov samosprávy obcí, č. 346/1990 Zb., z późn. zm.

³⁰ Zob. ustawę o stołecznym mieście Bratysława: Zákon Slovenskej národnej rady z 13. septembra 1990 o hlavnom meste Slovenskej republiky Bratislave, č. 377/1990 Zb., z późn. zm.

³¹ Zob. ustawę o Mieście Koszycy: Zákon Slovenskej národnej rady z 1. októbra 1990 o meste Košice, č. 401/1990 Zb., z późn. zm.

³² Mimo że w przypadku wyborów starosty konstytucja Republiki Słowackiej posługuje się określeniem „obywatele gminy” (słow. *obyvatelia obce*), jako błędne należy uznać stosowanie w tym miejscu kalki językowej. Świadczy o tym chociażby art. 64a konstytucji Republiki Słowackiej, stanowiący o osobach posiadających miejsce stałego pobytu na terenie gminy. Choć też dla porządku należy zauważyć, że „obywatelstwo gminy” nie musi być tożsame z „obywatelstwem państwowym”. Należy też zauważyć, że słowacki ustrojodawca nie pomaga w rozwiązaniu wątpliwości w tym zakresie, gdyż w przypadku wyborów przewodniczącego wyższej jednostki terytorialnej (art. 69 ust. 6 Konstytucji Republiki Słowackiej) czynne prawo wyborcze przyznaje „obywatelom posiadającym stałe miejsce pobytu na terenie wyższej jednostki terytorialnej” (słow. *obyvatelia, ktorí majú trvalý pobyt v územnom obvode vyššieho územného celku*). W tym przypadku, z powodu braku doprecyzowania, że chodzi o „obywateli wyższej jednostki terytorialnej”, musimy brać pod uwagę możliwość, w której ustrojodawcy chodziło o osoby posiadające obywatelstwo Republiki Słowackiej. Należy też zauważyć, że aktywny udział w życiu samorządu lokalnego może brać udział również ten, kto na terenie danej jednostki samorządowej trwale pracuje lub też posiada nieruchomości, płaci podatki lokalne, zgłosił pobyt czasowy albo jest honorowym obywatelem gminy (zob. § 3 ust. 4 Zákon Slovenskej národnej rady zo 6. septembra 1990 o obecnom zriadení, 369/1990 Zb., z późn. zm.). Jednakże, jeśli nie jest „obywatelem gminy”, pozbawiony jest w niej „samorządowego prawa wyborczego”. Określeniem „obywatel gminy” posługuje się również wzmiankowana Ustawa o organizacji gminy, która w § 3 ust. 1 *expressis verbis* stanowi, że obywatelem gminy jest osoba, która posiada na jej terytorium miejsce trwałego pobytu. Zob. też § 3 ust. 2–3 zákona z 10. novembra 1982 o hlásení a evidencii pobytu občanov v znení neskorších predpisov, č. 135/1982 Zb. z późn. zm. oraz § 7 zákona Národnej rady Slovenskej republiky z 5. apríla 1995 o pobyte cudzincov na území Slovenskej republiky, č. 73/1995 Z.z. z późn. zm. Zob. K. Walczuk, *Samorząd...*, s. 349–350.

oraz radnych wojewódzkich na czteroletnią kadencję. Przewodniczący wykonuje funkcje administracyjne w województwie samorządowym i reprezentuje je w relacjach zewnętrznych (art. 69 ust. 6 konstytucji Republiki Słowackiej).

Gminy, w których obywatele Republiki Słowackiej należący do mniejszości narodowej stanowią co najmniej 20% populacji, rozproszone są po terytorium całej Słowacji, jednak – co naturalne – szczególnie liczne gminy z mniejszością węgierską (aż 512) znajdują się na południu kraju i wschodzie, a z mniejszością ukraińską (18) i rusińską (68) na wschodzie Słowacji. Natomiast z mniejszością romską (56) na wschodzie i północy, a jedyna z mniejszością niemiecką w centrum Słowacji.

Kolejnym rozporządzeniem o szczególnym znaczeniu dla mniejszości narodowych jest **rozporządzenie Rządu Republiki Słowackiej z dnia 19 grudnia 2011 r. wdrażające niektóre regulacje ustawy nr 184/1999 Z. z. w sprawie używania języków mniejszości narodowych, z późniejszymi zmianami**³³. Rozporządzeniem tym słowacki rząd wprowadził wzór informacji³⁴ o możliwości używania języka mniejszości, zgodnie z § 2 ust. 3 ustawy w sprawie używania języków mniejszości narodowych. Zgodnie z przytoczonym przepisem organ administracji publicznej w gminie, w której zgodnie z ustawą język mniejszości jest używany w komunikacji urzędowej, informuje o możliwościach posługiwania się językiem mniejszości także we wszystkich swoich systemach informatycznych (*aj vo všetkých svojich informačných systémoch*) znajdujących się w siedzibie organu administracji publicznej (zob. § 1 ust. 2 omawianego rozporządzenia).

W informacji określa się: organ administracji publicznej i stanowisko służbowe, ewentualnie jednostkę organizacyjną (*miesto pôsobenia*), którego dotyczy informacja (a więc, w którym język mniejszości może być używany w kontaktach urzędowych); język mniejszości, w którym obywatel do niej należący może się komunikować w kontaktach urzędowych ze wskazanym organem/urzędem; prawa obywatela słowackiego należącego do mniejszości narodowej; obowiązki organu administracji publicznej.

Jako prawa obywateli należących do mniejszości narodowych zostały wymienione: prawo do komunikowania się w odniesieniu do wskazanego organu administracji publicznej w komunikacji ustnej i pisemnej, w tym przedkładanie pisemnych dokumentów i dowodów również (*aj*) w języku mniejszości; prawo do otrzymania od władzy publicznej (organu administracji publicznej) odpowiedzi na podanie napisane w języku mniejszości również w tym języku. Dotyczy to m.in. rozstrzygnięć wydawanych w postępowaniu administracyjnym (od dnia 1 lipca 2012 r.) oraz żądania wydania dwujęzycznego aktu urodzenia (*rodný list*), aktu małżeństwa (*sobášneho listu*) i aktu zgonu (*úmrtného listu*) – informację o wystawieniu

³³ Nariadenie Vlády Slovenskej republiky z 19. decembra 2011, ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov (č. 535/2011 Z. z.); dalej też jako „rozporządzenie wdrażające”.

³⁴ Oryginalna wersja wzoru informacji w załączniku.

dwujęzycznego aktu urodzenia, aktu małżeństwa, aktu zgonu zamieszcza jedynie organ administracji publicznej właściwy do ich wystawienia; (od dnia 1 lipca 2012 r.) zezwolenia (*povolenie*), upoważnienia (*oprávnenie*), potwierdzenia (*potvrdenie*), wyjaśnienia (*vyjadrenie*) i oświadczenia (*vyhlásenie*) (inne dokumenty publiczne – *verejné listiny* – nie są objęte tym prawem) również w języku mniejszości. W przypadku wątpliwości decydujące znaczenie ma treść dokumentu wydanego przez organ administracji publicznej w języku państwowym (słowackim); prawo żądania dwujęzycznego urzędowego formularza, w języku państwowym i języku mniejszości (od dnia 1 lipca 2012 r.). Te same zasady dotyczą postępowania w sprawach (załatwiania spraw) zarówno w języku mniejszości, jak i w języku państwowym.

Do obowiązków organów administracji publicznej zostały zaliczone: udzielenie odpowiedzi na pismo napisane w języku mniejszości, poza językiem słowackim również w tym języku mniejszości (przy czym obowiązek udzielenia dwujęzycznej odpowiedzi dotyczy jedynie zezwolenia, upoważnienia, potwierdzenia, wyjaśnienia i oświadczenia); wydanie rozstrzygnięcia w postępowaniu administracyjnym w przypadku, gdy pismo inicjujące było w języku mniejszości albo na żądanie także w tym języku mniejszości (treść obu wersji uznaje się za równoznaczną, przy czym w razie wątpliwości pierwszeństwo ma słowacka wersja językowa); wydanie na żądanie również w języku mniejszości: aktu urodzenia, aktu małżeństwa, aktu zgonu, zezwolenia, upoważnienia, potwierdzenia, wyjaśnienia i oświadczenia (w tych przypadkach również w razie wątpliwości pierwszeństwo ma słowacka wersja językowa); od dnia 1 lipca 2012 r. zapewnienie obywatelom na żądanie oficjalnych dwujęzycznych formularzy, stosowanych w zakresie właściwości danego organu, w języku słowackim i języku mniejszości.

Ponadto informacja zawiera wykaz sposobów, w jakich gwarantowana jest przez dany organ możliwość używania języka mniejszości oraz stwierdzenie, że jeśli zostaną naruszone prawa do używania języka mniejszości narodowej w komunikacji ustnej i pisemnej (zgodnie z określającym delikty administracyjne § 7b ustawy w sprawie używania języków mniejszości narodowych), fakt ten może zostać zgłoszony do Wydziału Mniejszości Narodowych Urzędu Rządu Republiki Słowackiej (*sekcii národnostných menšín Úradu vlády Slovenskej republiky*), co zainicjuje postępowanie administracyjne w tej sprawie.

Jeżeli organ/urząd zapewnia obsługę w języku mniejszości narodowej przez konkretnego urzędnika (osobę zatrudnioną w urzędzie), w informacji podaje się jej imię i nazwisko.

Zgodnie z § 2 rozporządzenia wdrażającego na dwujęzycznym akcie urodzenia, akcie małżeństwa i akcie zgonu tekst w języku mniejszości powinien znajdować się pod tekstem lub po tekście w języku państwowym. Rozmiar liter w języku mniejszości jest taki sam, jak rozmiar liter w języku państwowym. Natomiast w § 3 rozporządzenia wdrażającego określono, że w dwujęzycznych zezwoleniach, upoważnieniach, potwierdzeniach, wyjaśnieniach i oświadczeniach tekst w języku państwowym zapisywany jest po lewej stronie dokumentu w jednej kolumnie, a tekst w języku mniejszości po prawej stronie dokumentu w drugiej

kolumnie. Również w przypadku tych dokumentów rozmiar liter w języku mniejszości jest taki sam, jak rozmiar liter w języku państwowym. W dwujęzycznych oficjalnych formularzach tekst w języku mniejszości powinien znajdować się poniżej lub po tekście w języku państwowym. Rozmiar liter w języku mniejszości jest taki sam, jak rozmiar liter w języku państwowym (§ 4 rozporządzenia wdrażającego).

5. Uprawnienia językowe

Uprawnienia językowe należą do najważniejszych uprawnień przynależnych mniejszościom narodowym. Znajduje to swoje odzwierciedlenie także w prawodawstwie słowackim, w tym w przytoczonych powyżej aktach prawnych.

Należy przy tym pamiętać, że językiem państwowym na terytorium Republiki Słowackiej jest język słowacki. Używanie języka państwowego reguluje ustawa o języku państwowym (zgodnie z art. 6 konstytucji Republiki Słowackiej). Organy państwowe i organizacje państwowe, organy samorządu terytorialnego oraz organy instytucji prawa publicznego, wykonując swoje uprawnienia, są zobowiązane do używania języka państwowego na całym terytorium Republiki Słowackiej. W języku państwowym wydawane jest ustawodawstwo, decyzje i inne dokumenty publiczne; prowadzi się korespondencję i inne ustalenia między organami publicznymi; prowadzone są postępowania sądowe i administracyjne oraz oficjalne obrządki religijne; podaje się oficjalne nazwy gmin i ich części; prowadzi kroniki itp.

Szczególne miejsce w słowackim porządku prawnym przynależy Europejskiej karcie języków regionalnych lub mniejszościowych. Na gruncie tego aktu prawnego słowackie władze zdecydowały o ochronie prawnej dziewięciu języków mniejszościowych: bułgarskiego, chorwackiego, czeskiego, niemieckiego, polskiego, romskiego, rusińskiego, ukraińskiego oraz węgierskiego. Językiem mniejszościowym używanym przez najliczniejszą grupę osób, któremu też przyznano najsilniejszą ochronę, jest język węgierski. Jego ochronę oparto na 53 ustępach lub punktach III części Europejskiej Karty Języków (minimalna liczba ratyfikowanych ustępów lub punktów wynosi 35). Język węgierski najsilniejszą ochroną objęty jest w obszarze oświaty (art. 8 Europejskiej Karty Języków). Silnej ochronie podlegają języki rusiński oraz ukraiński. Pozostałe języki mniejszościowe są chronionej słabiej³⁵. Należy zauważyć, że formalne regulacje związane z Europejską Kartą Języków nie oddają „rzeczywistego poziomu ochrony języka czeskiego, który, będąc językiem «quasi-oficjalnym» na Słowacji, korzysta z wielu przywilejów niedostępnych dla innych języków”³⁶. Język czeski został uznany jako spełniający „warunki podstawowej zrozumiałości z językiem państwowym”, tak

³⁵ Zob. też P. Bajda, R. Zenderowski, *Polityka...*, s. 125.

³⁶ P. Bajda, R. Zenderowski, *Polityka...*, s. 125.

to zostało określone w 1999 r. przez ustawę o językach mniejszościowych³⁷, co skutkuje np. możliwością używania czeskiego w kontaktach z administracją publiczną.

Nauczanie języka państwowego jest obowiązkowe we wszystkich szkołach podstawowych i średnich. Językiem innym niż język państwowy może być język wykładowy i język egzaminacyjny w zakresie przewidzianym przez prawo.

Prawa osób należących do mniejszości narodowych i grup etnicznych są gwarantowane przez tłumaczenie pisemne i ustne na warunkach określonych przez prawo. Dodatkowo Słowacja umożliwia przedstawicielom niektórych mniejszości narodowych i etnicznych – węgierskiej, niemieckiej, ukraińskiej, romskiej i rusińskiej (łemkowskiej) – dostępność do podstawowych aktów prawnych dotyczących mniejszości narodowych w językach tych mniejszości. Dostępne są one na stronie <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy-v-jazyku-narodnostnych-mensin>³⁸.

Nazwy gmin, ulic, znaków, reklam i ogłoszeń mających na celu informowanie opinii publicznej muszą być podawane w języku państwowym, możliwe jest ich tłumaczenie na inny język, ale przetłumaczony tekst musi być zgodny z tym samym tekstem w języku państwowym.

Ustawa o używaniu języków mniejszości narodowych zezwala członkom tych mniejszości na używanie ich języka w oficjalnej komunikacji, pod warunkiem że obywatele Republiki Słowackiej, którzy należą do mniejszości narodowej, stanowią co najmniej 20% ludności gminy według ostatniego spisu ludności.

Zgodnie ze wskazanym wcześniej składem etnicznym słowackiej ludności najczęstszym językiem mniejszości jest język węgierski (zwłaszcza w południowej Słowacji), a w dalszej kolejności języki rusiński i ukraiński (zwłaszcza we wschodniej Słowacji). Używanie języka czeskiego w oficjalnej, urzędowej komunikacji z racji jego podobieństwa do języka słowackiego i wspólnej historii Czechów i Słowaków spełnia wymóg zrozumiałości i jako takie jest dopuszczalne, chyba że umowa międzynarodowa, na mocy której Republika Słowacka jest związana, stanowi inaczej.

Obecnie w Republice Słowackiej edukacja i nauczanie odbywa się:

- w języku węgierskim na poziomie przedszkoli, szkół podstawowych, średnich i wyższych;
- w języku ukraińskim na poziomie przedszkoli, szkół podstawowych i średnich;
- w języku bułgarskim na poziomie szkoły podstawowej i średniej;
- w języku rusińskim na poziomie przedszkoli i szkół podstawowych, oraz
- w języku niemieckim na poziomie szkoły podstawowej³⁹.

³⁷ Zákon z 10. júla 1999 o používaní jazykov národnostných menšín (č. 184/1999 Z.z.).

³⁸ Dostęp: dnia 1 czerwca 2020 r.

³⁹ Zob. Slovensko. Populácia: demografická situácia, jazyky a náboženstvá, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/population-demographic-situation-languages-and-religions-72_sk (dostęp: dnia 5 czerwca 2020 r.).

Ponadto niektóre szkoły podstawowe uczą języka mniejszości narodowej i literatury jako przedmiotu: język węgierski i literatura, język ukraiński i literatura, język i literatura ruska, język niemiecki i literatura oraz język i literatura romska⁴⁰.

Gwarancje uczestniczenia w życiu społeczno-politycznym mogą przybierać formę instytucjonalną. Takie podejście do zagadnienia zdaje się być szczególnie wyraźne w przypadku Słowacji.

Na Słowacji funkcjonował Wiceprzewodniczący Rządu (wicepremier) do spraw Praw Człowieka i Mniejszości Narodowych (*podpredseda vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny*)⁴¹. Natomiast obecnie jest to **Pełnomocnik Rządu do spraw Mniejszości Narodowych** (*splnomocnenec vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny*). Pełnomocnik ma status organu doradczego Rządu Republiki Słowackiej (art. 2 ust. 1 Statutu Pełnomocnika Rządu do spraw Mniejszości Narodowych⁴²). Głównym zadaniem Pełnomocnika jest działanie w zakresie ochrony, rozwoju i wspierania praw osób należących do mniejszości narodowych oraz wdrażanie działań systemowych mających na celu poprawę pozycji mniejszości narodowych (art. 3 ust. 1 wspomnianego Statutu).

Kolejnym organem, mającym na celu gwarantowanie praw i wolności obywatelom należącym do szeroko rozumianych mniejszości narodowych, jest **Komitet do spraw Mniejszości Narodowych i Grup Etnicznych** (*Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny*). Przewodniczącym Komitetu jest Pełnomocnik Rządu do spraw Mniejszości Narodowych, a jego członkami przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych, przedstawiciele administracji publicznej (w tym ombudsman) oraz specjaliści zajmujący się mniejszościami narodowymi⁴³.

Od 2011 r. funkcjonuje też na Słowacji **Rada Rządu Republiki Słowackiej do spraw Praw Człowieka, Mniejszości Narodowych oraz Równości Płci** (*Rada vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť*). Zgodnie z art. 2 Statutu wspomnianej Rady⁴⁴ jest ona stałym, eksperckim, doradczym, koordynującym i konsultacyjnym organem rządu Republiki Słowackiej w zakresie ochrony podstawowych praw i wolności człowieka, praw politycznych i obywatelskich, praw osób należących do mniejszości narodowych i grup etnicznych, praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, praw ochrony środowiska i dziedzictwa kulturowego, praw dzieci oraz promowania najlepszych interesów dziecka, praw osób niepełnosprawnych i praw osób starszych, praw gejów, lesbijek, osób biseksualnych, transseksualnych i interseksualnych, promowania zasady równego traktowania, równości

⁴⁰ Slovensko. Populácia...

⁴¹ Zob. P. Bajda, R. Zenderowski, *Polityka...*, s. 83–85; K. Walczuk, *Wspólnotowa...*, s. 174.

⁴² Štatút splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny, <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/statut-splnomocnenca-vlady-sr-pre-narodnostne-mensiny/> (dostęp: dnia 29 czerwca 2020 r.).

⁴³ Więcej zob. <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/vybor-pre-narodnostne-mensiny-a-etnicke-skupiny/> (dostęp: dnia 29 czerwca 2020 r.).

⁴⁴ Statut dostępny na: http://www.radavladylp.gov.sk/data/files/6260_statut-rvlp_konsolidovane-znenie_od_1_9_2015.pdf (dostęp: dnia 25 czerwca 2020 r.).

szans i równości płci⁴⁵. Jak wskazano w art. 3 tego Statutu, wspomniana Rada wydaje opinie w sprawie krajowej realizacji międzynarodowych zobowiązań Słowacji w zakresie praw człowieka, w szczególności obowiązków wynikających z konwencji międzynarodowych, w tym z protokołów fakultatywnych ratyfikowanych przez Słowację oraz z traktatów dotyczących praw człowieka i podstawowych wolności, których Słowacja jest stroną. W ramach Rady omawiane są także projekty sprawozdań z realizacji umów międzynarodowych ratyfikowanych przez Słowację oraz traktatów dotyczących praw człowieka, których Słowacja jest stroną. Przewodniczącym Rady jest Minister Sprawiedliwości, a wiceprzewodniczącymi Minister Pracy, Spraw Socjalnych i Rodziny, Minister Edukacji, Nauki Badań i Sportu, Minister Kultury, sekretarz stanu Ministerstwa Sprawiedliwości oraz przedstawiciel organizacji społecznych (art. 4 pkt 3 Statutu).

⁴⁵ K. Walczuk, *Wspólnotowa...*, s. 177–178.

Załącznik. Wzór informacji o możliwości używania języka mniejszości

VZOR INFORMACIA

o možnosti používania jazyka narodnostnej menšiny v uradnom styku
podľa § 2 ods. 3 zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov narodnostných menšín
v znení neskorších predpisov

Nazov organu verejnej spravy:

.....
(napr.: Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Lučenec)

Miesto posobenia:

.....
(napr.: vysunuté pracovisko Filakovo)

**JAZYK MENŠINY, ktorý občania
Slovenskej republiky, ktorí su osobami
patriacimi k narodnostnej menšine,
môžu používať v uradnom styku
pred týmto organom:**

.....
(napr.: maďarský jazyk)

PRAVA OBČANA SLOVENSKEJ REPUBLIKY, KTÓRY JE OSOBOU PATRIACOU K NARODNOSTNEJ MENŠINE:

- Pravo vo vzťahu k ... (uviesť! názov organu verejnej spravy) komunikovať! v ústnom a písomnom styku vrátane predkladania písomných listín a dokazov aj v jazyku menšiny.
- Pravo na odpoveď organu verejnej spravy na podanie napísané v jazyku menšiny aj v jazyku menšiny, vrátane práva požiadať o vydanie rozhodnutia v správnom konaní aj v jazyku menšiny (od 1. júla 2012) a právo požiadať o vydanie dvojjazyčného rodneho listu,*) sobášneho listu,*) umrtného listu,*) povolenia, oprávnenia, potvrdenia, vyjadrenia a vyhlásenia (na ostatné verejné listiny sa toto právo nevzťahuje) aj v jazyku menšiny (od 1. júla 2012). V pochybnostiach je rozhodujúce znenie odpovede organu verejnej spravy v štátnom jazyku.
- Pravo požiadať o poskytnutie dvojjazyčného úradného formulára, a to v štátnom jazyku a v jazyku menšiny (od 1. júla 2012).

Na vybavovanie vecí v jazyku menšiny sa vzťahujú rovnaké lehoty ako na vybavovanie vecí v štátnom jazyku.

POVINNOSTI ORGANU VEREJNEJ SPRAVY:

- ... (nazov organu verejnej spravy) poskytne odpoveď na podanie napisane v jazyku menšiny okrem štátneho jazyka aj v jazyku menšiny. V pochybnostiach je rozhodujúce znenie odpovede organu verejnej spravy v štátnom jazyku. Odpoveď organu verejnej spravy, ktorá je verejnou listinou, sa vydáva okrem štátneho jazyka aj v jazyku menšiny len vtedy, ak ide o povolenie, opravenie, potvrdenie, vyjadrenie a vyhlásenie.
- Rozhodnutie ... (nazov organu verejnej spravy) v spravnom konaní sa v prípade, ak sa konanie začalo podaním v jazyku menšiny alebo na požiadanie vydáva okrem štátneho jazyka v rovnopise aj v jazyku menšiny (od 1. júla 2012). V pochybnostiach je rozhodujúci text rozhodnutia v štátnom jazyku.
- Rodný list,*) sobášny list,*) umrtný list,*) povolenia, opravenia, potvrdenia, vyjadrenia a vyhlásenia sa na požiadanie vydávajú dvojazyčné, a to v štátnom jazyku a v jazyku menšiny. V pochybnostiach je rozhodujúci text verejnej listiny v štátnom jazyku (od 1. júla 2012).
- ... (nazov organu verejnej spravy) poskytuje občanom úradné formuláre vydané v rozsahu jeho pôsobnosti na požiadanie dvojazyčné, a to v štátnom jazyku a v jazyku menšiny (od 1. júla 2012).

... (nazov organu verejnej spravy) zabezpečuje možnosť používania ... jazyka (uviesť príslušný jazyk národnostnej menšiny) nasledujúcim spôsobom:

.....
 **)

Ak občanovi Slovenskej republiky boli porušené jeho práva používať jazyk menšiny v ústnom a písomnom styku (§ 7b zákona), môže túto skutočnosť oznámiť sekcii národnostných menšín Úradu vlády Slovenskej republiky, ktorá začne vo veci správne konanie.

V..... dna

.....
 Podpis vedúceho organu verejnej spravy a pečiatka

Vysvetlivky:

*) Informáciu o vydávaní dvojazyčného rodného listu, sobášneho listu a umrtného listu uvádza len príslušný orgán verejnej spravy oprávnený vydávať rodný list, sobášny list a umrtný list.

**) Ak orgán verejnej spravy zabezpečuje možnosť používania jazyka národnostnej menšiny prostredníctvom svojho zamestnanca, v tejto časti informácie uvedie meno svojho príslušného zamestnanca.

Vysvetlivky:

Bibliografia

- Bajda P., Zenderowski R., *Polityka etniczna Słowacji*, Warszawa 2016.
- Barancová H., *Právo na slobodu myslenia svedomia a náboženskú slobodu*, [w:] M. Moravčíková, V. Križan (red.), *Právna ochrana slobody svedomia*, Trnava 2013.
- Cibulka L., *Samospráva*, [w:] M. Posluch, L. Cibulka, *Štátne právo Slovenskej republiky*, Šamorín 2003.
- Drgonec J., *Ústava Slovenskej republiky. Komentár*, Šamorín 2012.
- Filip J., Svatoň J., Zimek J., *Základy státovědy*, Brno 2000.
- Majo J., *Štruktúra obyvateľstva podľa národnosti*, [w:] B. Šprocha, J. Majo, *Storočie populačného vývoja Slovenska II.: populačné štruktúry*, Bratislava 2016.
- Orosz L., Walczuk K., *Sądowa kontrola wyborów w Republice Słowackiej i jej legislacyjne perspektywy*, „*Studia Wyborcze*” 2013, t. XVI.
- Walczuk K., *Samorząd terytorialny w Republice Słowackiej*, [w:] M. Czuryk, M. Karpiuk, J. Kostrubiec, *Samorząd terytorialny w państwach Unii Europejskiej*, Warszawa 2015.
- Walczuk K., *Wspólnotowa wolność religijna w Republice Słowackiej. Aspekty instytucjonalno-prawne*, Kraków 2019.